

U nekim od svojih mnogih oblika, budizam je religija bez boga.

Zlatna pagoda u Rangoonu najveće je i najstarije svetište takve vrste na svijetu. To je duhovno srce Burme. Njezina posebna svetost proistječe iz vjeovanja da se u njemu ne nalaze samo relikvije Gautame budhe, onivača budizma, nego i prijašnje tri Budhe.

Hodočasnici dolaze onamo pješice ili autobusom na brijeg na kojemu se nalazi pagoda, prostrta u svoj svojoj ljepoti i raskoši, s dvorištima i mnogim kapelama. Ogromni lavovi čuvaju prilaz koji vodi do četiri glavna ulaza. Vjernici skidaju svoju obuću i penju se dugim stubištem u gornje dvorište. S prodajnih stolova postavljenih uz stepenice kupuju se razni religijski i svjetovni predmeti: listići od zlata da ih nalijepu na pagodu, mirisni štapići, cvijeće, papirnate svjetiljke, kipovi, molitvene brojanice, zvona, lutke, bubnjevi, češljevi, dugmad i orandžada. Na vrhu svaki hodočasnik udara u veliko zvono kako bi pozvao nebo i zemlju za svjedoka njegova čina pobožnosti.

Laik i redovnik

Za obična hodočasnika, laika, štovanje (puja) je način na koji će steći zasluge, a sastoji se od prinošenja darova i službe Trima Draguljima. Poklonik postavlja veliku vazru s cvijećem pred kip Budhe. Sklapa ruke ispred svog lica, klanja se, kleči i baca potrbuške na pod. Izgovara liturgiju i odlomke iz svetih spisa, izvodi obred poštivanja i pali tamjan. Prinoseći unutarnje štovanje, razmišlja pred kipom Budhe.

Izvan pagode, u podnožju velikih lavova čuvara, nalazi se mlad redovnik ili bhikku, izgovara liturgijske riječi dok prebire zrnca na krunici. Za njega kao i za hodočasnika, štovanje je osobno a ne zajedničko. Štoviše, sam čin štovanja obavlja u izvornom obliku redovnik a ne laik. Jer, redovnik je za budizam norma, jedini pravi budista. Kaže se, kad bi laik stekao budističko blaženstvo (nirvanu), to bi postigao zato što je nekoć u prijašnjem životu bio redovnik.

Redovnika se uočava po njegovoj haljini žute ili šafranove boje, koja se sastoji od tri dijela, zatim po obrijanoj glavi i bradi. Sve što posjeduje su njegove halje, zdjelica za milostinju, britva, igla i cjedilo za vodu. Hranu prosi. U budističkim zemljama Jugoistočne Azije, svakog se jutra vide redovnici na svom prosjačenju ispruženih ruku s lakiranim zdjelicama za milostinju.

Redovnik ulazi u svoj re (sangha) posredstvom posebnog obrda zaređenja . Nisu, međutim, doživotno vezani za redovnički život: mogu ga napustiti kad god to zažele. U nekim zemljama svi dječaci provedu neko vrijeme u samostanu, barem tjedan dana, što je dio njihove vjerske naobrazbe. Drugi odlaze u samostan za vrijeme kišnog razdoblja kako bi meditirali.

TRI DRAGULJA

Tri dragulja budizma ili triratna su Budha, dharma (njegovo naučavanje) i sangha (redovnici). Pri svakom budističkom svetištu tri dragulja prizivlju se triput jednostavnom formulom, koju je, kako vjeruju, Gautama dao svojim prvim misionarima.

"Budhi odlazim po utočište,

Dharmi odlazim po utočište,

Sanghi odlazim po utočište."

Dva budizma

Postoje dvije glavne grane budizma, theravada (himayana) i mahayana. 'Velika kola', jer se budistička nauka zasniva nakolima, na splavi ili brodu, koji nas nosi preko oceana - svijeta patnji - u 'Izvansvjetsko', u spasenje, blaženstvo.

Theravada he najstariji oblik budizma. Učenje se osniva na zbirci doktrina, potvrđenih na važnom skupu koji se održao odamah nakon Gautamine smrti i pruža spasenje jedino rdovnicima.

Mahayana pripada drugoj fazi budističke misli. Njezina se kristalizacija poklapa s početkom kršćanskog razdoblja i njezino učenje otvara put spasenja svima.

Većina budista pripada mahayani a rasprostranjeni su pretežno u sjevernim zemljama, u Nepal, Tibetu, Vijetnamu, Kini, Koreji i Japanu. Theravadu prevladava u Jugoistočnoj Aziji, U Šri Lanki, Burmi, Tajlandu, Laosu i Kambodžiji. U Indiji, zemlji gdje je nastao, budizam je manjinska skupina, koja danas dživljava probuđenje. U Kini, Tibetu, Vijetnamu, Laosu i Kambodžiji, budizam se nalazi pod pritiskom progona i opstanak mu je nesiguran. A na Zapadu, budizam se prihvaća i raste mu broj pripadnika. Broj budista u svijetu kreće se od 200 milijuna čak do jedne trećine stanovništva.

U zemljama Jugoslovenske Azije gdje je budizam postao narodnom religijom - Šri Lanki, Burmi i Tajlandu . značajno je utjecao na politički život. U Tajlandu su državna zbivanja obilježena budističkim obredima.

Čuvena Zlatna Pagoda ili Shwe Dagon u Rangoonu veličanstvena je građevina, diže se 100 metara u visinu, pozlaćena od temelj do vrha. Kažu da sadrži 25 tona zlata u kipovima i 'kišobranu' na vrhu u kojem je ugrađeno preko 4000 dijamanta. Pagode (dagoba na Šri Lanki, wat u Tajlandu) svetišta su u kojima se nalaze relikvije. Zlatna pagoda je poznata po tome što se u njoj nalazi kosa samoga Budhe, sandale i odjeća prijašnjih Budha, smješteni u dobro čuvanom podrumu.

Gautama, Budha

Prema tradiciji, osnivač budizma je bio Siddharta Gautama, koji je najvjerojatnije živio od 563. do 483. godine prije Krista. Ono što se zna o njegovu životu i učenju temelji se na zapisima theravada budizma. Ti su zapisi napisani na drevnom pali jeziku oko 400 godina nakon Gautamie smrti, a do toga su vremena prenošeni predajom sjećanja iz jednog naraštaja u drugi. Za drevni su budizam bile mnogo važnije riječi njegova osnivača od njegova života. Prema tome nije zabilježena njegova cjelovita biografija sve do drugog stoljeća po Kristu. Ipak možemo biti dovoljno sigurni u osnovne činjenice o njegovu životu.

Sin bogatog vođe koji je pripadao Sakya klanu, Gautama se rodio i odrastao u malom gradiću u podnožju himalaje, u današnjem Nepal. U djetinjstvu ga je otac nastojao sačuvati od nedaća ovoga svijeta. Bio je odgajan u prekrasnim palačama, obrazovan u kraljevskim umjetnostima, oženio je prekrasnu kneginju koja mu je rodila sina. Dok mu je sin još bio mali, Gautamu je počeo uznemiravati problem patnji. Usprkos nastojanju njegova oca, konačno je pobjegao u

samoću, napustivši udobnost doma. Vani je, jednog za drugima, susreo starca u posljednjem stadiju senilnosti, zatim bolesnik pogođen bolešću i truplo koje su nosili na spaljivanje, a na kraju lutajućeg vjeskog prosjaka obrijane glave, odjevena u jednostavnu žutu haljinu, koji je zračio radošću i mirom.

Odricanje i prosvjetljenje

Zatim je došlo do velikog odricanja. Gautama je odlučio napustiti svoju ženu i malodobna sina u želji za asketskim životom. Šest je godina, zajedno s pet dugova, težio naći oslobodjenje od brige za egzistenciju. Na kraju je toliko omršavio da je postao kost i koža; ipak nije postigao svoj cilj. Zato je napustio svoje drugove i otišao meditirati pod drvo na kraj rijeke Gaye. Tamo je doživio veliko prosvjetljenje. Ustanovio je da je korijen svih nevolja i patnji čovjekova želja. Međutim, želja se može zaustaviti slijedeći Srednji put između dviju krajnosti - senzualnosti i asketizma. Gautama je zatim otišao u park jelena u Benaresu. Ondje je petorici ranijih drugova održao čuvenu propovijed, kao da je time 'doveo u red Kotač dharma'. Ta su petorica postali njegovi prvi učenici (arhati) a u njima se nakon nekoliko dana pridružila se skupna od šezdesetero. Time je osnovana jezgra budističkih redovnika. Osam mjeseci u godini putovali bi od mjesta do mjesta propovijedajući, a za vrijeme kišna razdoblja od četiri mjeseca, živjeli bi u bambusovim kolibama u velikim parkovima koje su im poklonili bogati sljedbenici - što predstavlja osnovu za velike samostane kasnijeg razdoblja.

Gautama je umro u starosti od 80 godina. Tijelo su mu spalili učenici a pepeo podijelili među osam klanova. Svaki je podigao kameni humak ili stupu gdje su smjestili relikviju. Za obične budiste te stupe su postale središtem štovanja i kasnije su se razvile u pagode.

Put do otpuštanja

Čini se da je budistički srednji put religija vlastitih napora bez veze s bogovima. Ipak se ta izjava treba pobliže odraditi, jer zamisao 'sebe' u budizmu je vrlo značajna. Dušani čovjekova osobnost u budizmu sačinjena je od pet elemenata ili skandha - tijelo, osjećaji, opažanje, poriv i svijest. I ona se neprestano mijenja. Ne povezuje s 'trajna osobnost' čovjeka u njegovu novom životu sa životom njegove ranije egzistencije, nego su to 'djela' karme (neizbježan zakon uzroka i posljedice) koja povezuje te dvije egzistencije. Cilj čovjekove egzistencije je nirvana, stanje blaženstva u koje se stiže kad nestanu sve želje i karma više ne postoji. Nirvana nije uništenje, nije ništavilo, a ipak je bezoblično i nestvoreno stanje.

Neizbježno je kasniji budizam razvio učenje o spasenju koje mogu postići svi ljudi a ne samo redovnici. To je učenje o spasenju po vjeri a ne po djelima, a primjerom se dokazuje u budizmu Kine i Japana.

Znakovi postojanja

Dhukkha, patnje Rođenje je patnja, raspadanje je patnja, smrt je patnja; žalost, tužaljke, bol, jad i očaj, sve je to patnja.

Anicca, nestalnost Sve se podiže, prolazi i mijenja; sve stvari nestaju i raspadaju se od trena do trena.

Anatta, ne-ja Zamisao o trajnom, nepromjenljivom egu kao temelju individualne ličnosti je izmišljotina.

Četiri plemenite istine

1 Plemenita istina o patnji. Svako smrtno postojanje označeno je patnjom.

2 Plemenita istina o podrijetlu patnje. Patnja nastaje zbog žudnji i želja.

3 Plemenita istina o prestanku želja. Ukinuti želju znači ukinuti patnju.

4 Plemenita istina o putu do ukinuća želja. Prestanak želja dolazi sljedbom plemenite osmerodijelne staze, čiji je začetnik Budha.

Sveti spisi

Učenje budizma se nalazi u zbiru svetih pisma nazvanih ' tri košare' ili Tripitaka, a također i u knjigama različitih škola budizma.

Tripitaka Vinaya Pitaka govori o redovničkoj disciplini. Sutra (ili Dharma) Pitaka govori o doktrini, npr. povijesti Budhe, teoriji osobnosti i ponovnom rađanju, o Tri dragulja i Pravilima.

Abhidharma Pitaka govori o naprednoj doktrini i filozofiji.

Dhammapada ili 'Staza prirode'. To je najstariji budistički tekst. Dosta je kratak, ali od velike važnosti i sadrži Četiri plemenite istine. Plemenitu osmerodijelnu stazu i mnoge poduke o praktičnoj moralnosti i samodisciplini.

Plemenita osmerodijelna staza

Najstariji i najtemeljiti opis Staze ističe njezinu trodijelnost. Tri dijela, moralnost, meditacija i mudrost, treba tražiti istovremeno.

1. ispravan pogled

2. ispravna odluka

3. ispravan govor

4. ispravan čin

5. ispravan život

6. ispravna težnja

7. ispravna sabranost

8. ispravno razmišljanje ili ekstaza

Mudrost Prihvaćanje četiriju plemenitih istina i odluka da ih se obdržava.

Moralnost Izražena u pet pravila.

Meditacija Oslobođenje, kontrola uma i prestanak osjetilnih iskustava.

Pravila

Redovnici i obični vjernici se redovito u svojim pobožnostima sustežu slijedećeg:

- Nanošenje ozljeda živim tvarima.
- Uzimanje nečega što nije darovano.

- Spolne nemoralnosti.

Neki ljudi slijede naprednije stupnjeve, posebno pri svetkovinama kada se zajedno s redovnicima sustežu od:

- Plesa, pjevanja i zabavljanja.

Redovnici se također sustežu od:

- Primanja zlata i srebra.

- Laganja

- Upotrebe alkohola i droge, jer ta sredstva zatamnjuju um.

- Korištenje vijenaca kao uresa, kozmetičkih sredstava i osobnog kićenja.

- Korištenje raskošna kreveta.

Po čitavom budističkom svijetu, kipovi su Budhe slični. Najveći se kip, Dalbutsu, nalazi u Japanu, a izliven je u bronzi prije 700 godina.

Veličina mnogih Budhinih kipova dolazi iz vjerovanja da je Budhino slavno tijelo bilo visoko 6 metara. To je tijelo bilo zlatne boje. Između obrva je imao vunastu kovrčicu (urnu) koja se obično prikazuje jednom točkom ili draguljem, kasnije protumačeno kao 'oko mudrosti'.

Rani budizam (theravada) imao je uzor arhata - biće koje postaje savršeno. Taj je uzor postupno zamijenjen u mahayana budizmu uzorom bodhisattve. To je biće koje se, kad dostigne potpuno prosvjetljenje, odriče ulaska u nirvanu - stanje blaženstva- iz sućuti prema onima koji pate.

Ovaj tekst je samo pokušaj da se u kratim crtama što jednostavnije predstavi budizam. Molimo čitatelje da razumiju da ovih nekoliko riječi ne mogu opisati sve pojedinosti i specifičnosti razvoja budizma kroz stoljeća njegova postojanja.